

ВІДГУК

офіційного опонента доктора юридичних наук, доцента Теремецького Владислава Івановича на дисертацію Семіног Світлани Володимирівни «Адміністративно-правовий захист прав дітей в Україні», подану на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право

Вивчення змісту дисертації, автореферату дисертації та наукових праць Семіног Світлани Володимирівни дає підстави зробити висновок про актуальність обраної теми, достатній ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень і висновків, що виносяться на захист, їх практичну значущість.

Пояснюється це тим, що станом на сьогодні існує сукупна наявність негативних тенденцій у сфері захисту прав дітей в Україні. А, як відомо, без здорових, вихованих та освічених дітей, приривається історичний ланцюг існування людства, який має бути безкінечним.

Зазначена тематика не є новою. У площі адміністративного вектору, проблеми захисту прав дітей досліджували: О. Потопахіна, розкривши соціальний захист дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування; Т. Корж-Ікаєва, охарактеризувавши адміністративно-правове забезпечення прав і свобод неповнолітніх; О. Німко, висвітливши адміністративно-правове регулювання державного молодіжного житлового кредитування; О. Максименко розкривши адміністративно-правові засади реалізації ювенальної політики в Україні; Л. Кулачок, описавши державну допомогу сім'ям з дітьми як форму соціально-правового захисту; І. Парубчак, охарактеризувавши організаційно-правові механізми реалізації державної молодіжної політики в Україні на регіональному рівні.

Окремі питання аналізованої проблематики також досліджували такі вчені, як В. Авер'янов, О. Вівюрка, В. Галуцько, А. Дакал, К. Карагяур, В. Колпаков, О. Кузьменко, К. Куркова, Р. Мельник, Н. Опольська, І. Орловська, І.

Патерило, В. Теремецький, С. Чернов, М. Ясеновська та багато інших. Однак обрана Семіног С.В. тематика предметом їх наукових пошуків не була, а стосувалась суміжних правових викликів. Більше того, комплексно новий доктринальний підхід до розкриття зазначеної проблематики ще не розроблено та весь час удосконалюється у працях провідних вчених. Відповідно, здобувачем була здійснена спроба вирішити це завдання шляхом:

- розкриття юридичної категорії «права дітей», як об'єкта адміністративно-правових відносин;
- з'ясування сутності та формулювання поняття адміністративно-правового захисту прав дітей в Україні;
- виявлення та узагальнення принципів адміністративно-правового захисту прав дітей в Україні;
- розкриття юридичної природи змісту публічного інструментарію захисту прав дітей в Україні;
- удосконалення наукового розуміння форм та методів діяльності публічної адміністрації як публічних інструментів адміністративно-правового захисту прав дітей в Україні;
- з'ясування та опису іншого публічного інструментарію адміністративно-правового захисту прав дітей в Україні;
- виявлення та узагальнення міжнародного й зарубіжного досвіду захисту прав дітей;
- формулювання пропозицій щодо удосконалення законодавства задля підвищення ефективності адміністративно-правового захисту прав дітей в Україні.

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій дисертаційного дослідження С.В. Семіног насамперед забезпечується вдалим використанням відомих наукових методів обґрунтування отриманих результатів, висновків і рекомендацій, які корелюються із визначеною метою та вказаними вище завданнями. Їх використання базується на основі діалектичного методу наукового пізнання та

системному підході, що дозволило дослідити проблему комплексно із врахуванням чинників, які впливають на зміст досліджуваних явищ.

Структура дисертації є логічною, відповідає меті і завданням дисертаційного дослідження, що забезпечує її цілісність, системність, послідовність та логічну побудову. Проблематика розкрита на основі ґрунтовного дослідження, як суто теоретичних аспектів, так і важливих аспектів прикладного, практичного характеру діяльності публічної адміністрації в цій сфері.

Робота містить належний рівень наукової новизни і кожен з трьох розділів дисертації містить саме такі положення.

У *підрозділі 1.1* здобувач акцентує увагу на базисі усіх планувальних, організаційних, координаційних, контролюючих та інших процесів, пов'язаних з адміністративно-правовим захистом прав дітей – адміністративно-правових відносинах, які не тільки виступають об'єктом державного впливу (оскільки основоположним завданням означеної галузі права є врегулювання суспільних відносин, що становлять його предметну частину), а й формують концептуальні характеристики реалізацій такої діяльності (*сторінка 28*).

Семіног С.В. виявила, що розроблена науковцями доктрина правових відносин та адміністративно-правових відносин, як різновиду попередніх, де-факто є сформованою ще задовго до становлення України як незалежної, демократичної та самодостатньої в аспекті можливості надання своїм громадянам усіх необхідних благ та їх безпосереднього захисту. Однак, радянські теорії та й пострадянські, в умовах сьогодення не здатні у повній мірі пояснити окремі явища, інституції та процеси, що існують в їх межах. А отже, – не відповідають реальному стану розвитку таких відносин. Здобувач вважає, що вчені-адміністративісти сучасності будують потужну основу для запровадження нової концепції як адміністративно-правових відносин, так і галузі адміністративного права зокрема, як першоджерела, основи, з якої витікають всі інші галузі права, домінантною характеристикою якої є людиноцентризька течія та сервісність, як основна ознака діяльності публічно адміністрації (*сторінка 29*). Неможливо не погодитись із зазначеним.

Як результат, цілком обґрунтованою слід вважати думку дисертанта, що правами дітей, які можуть бути об'єктами адміністративно-правових відносин, є такі: а) комплекс загальних (природних та похідних від них) прав людини, зокрема і дитини серед яких: право на життя; право на охорону здоров'я і безоплатну кваліфіковану медичну допомогу; право на захист (судовий, прокурорський, громадський, батьківський, самозахист) від усіх форм зневаги, експлуатації та примусової праці; на найкраще забезпечення інтересів дитини; право на здорове зростання і розвиток; на забезпечення основного права дітей на освіту та права здобувати її за місцем проживання (в тому числі інклюзивного); на розвиток особи, талантів, розумових і фізичних здібностей; першочерговості отримання захисту і допомоги; на виховання в дусі взаєморозуміння, толерантності, дружби між народами, миру і загального братерства, та інші; б) спеціальні права дітей, що породжені їх приналежністю до певної категорії чи групової спільності обумовленої специфікою їх особливих потреб. Вони стосуються особливих благ та цінностей особи та формуються у сферах соціального захисту; захисту житлових прав дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, та осіб з їх числа; захисту від насильства; захисту прав дітей-інвалідів; захисту прав дітей на безпечний інформаційний простір; захисту прав та інтересів дітей, над якими встановлюється опіка чи піклування; захисту майнових прав дітей; захисту прав дітей, що виховуються в неповних сім'ях (*сторінка 42-43*).

У *підрозділі 1.2* розкрито складники концепту «адміністративно-правовий захист прав дітей в Україні», які сукупно формують єдність цієї категорії надаючи їй власного смислового значення (*сторінки 44-49*). У контексті рецензованого дослідження категорію «захист» розкрито як своєчасне реагування публічної адміністрації на порушення прав дітей, попередження виникнення посягання з боку інших осіб на права дітей, а також вжиття заходів, щодо відновлення необхідних умов, за яких дитина розвивається, зростає та формується як цілісна особистість. Водночас під охороною розуміється комплекс забезпечувальних заходів спрямованих на створення нормальних умов розвитку дитини, публічної турботи про материнство і дитинство зокрема.

Уточнено суб'єктний склад публічної адміністрації в аналізованій сфері (сторінка 47).

Починаючи з 49 сторінки автор з'ясовує зміст аналізованої категорії (до 55 сторінки включно). Справедливою є думка, що адміністративно-правовий захист прав дітей є універсальним (або загальним), а також особливим, тимчасовим та додатковим. Він реалізується у вигляді сукупних засобів і способів, в тому числі соціального та іншого захисту дітей і має своїм вираженням вжиття належних заходів реагування та допомоги дітям, які перебувають у складних життєвих обставинах, біженцям, дітям-сиротам та дітям, позбавленим батьківського піклування, безпритульним дітям, з інвалідністю або з вадами розумового чи фізичного розвитку, дітям, які постраждали внаслідок стихійного лиха, техногенних аварій, катастроф, хворим на інші невиліковні та тяжкі хвороби, задіяних у воєнних діях і збройних конфліктах або постраждали від них, незаконно переміщеним тощо. При чому конкретні засоби та заходи реалізації адміністративно-правового захисту прав дітей в Україні, породженні відповідним завданням, яке ставить за мету вирішення конкретного проблемного питання. Це може бути розробка нормативно-правових актів, які стосуються, як приклад, формулювання першочергових заходів захисту прав дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, та осіб із їх числа; виявлення, вирішення та попередження виникнення колізійних та інших проблемних питань в цій сфері; стратегічного планування освітньої, превентивної чи іншої діяльності; виявлення та облік стану дітей, порушень умов їх життєдіяльності тощо (сторінка 58).

Підрозділ 1.3 Семіног С.В. присвятила дослідженню принципів адміністративно-правового захисту прав дітей в Україні, де сформувала їх двоблокову систему: перший блок зазначених принципів адміністративно-правового захисту прав дітей в Україні має за мету забезпечити дітям щасливе дитинство, а другий – належний рівень діяльності публічної адміністрації, встановити єдині засади організації та реалізації адміністративно-правового захисту прав дітей її представниками на основі якнайкращого забезпечення

інтересів дитини всіма можливими способами та засобами в межах законних повноважень. Відповідно, зроблено цікавий висновок – аналізовані принципи мають подвійну філософсько-правову природу: з одного боку, це гуманітарні, стандартні, задекларовані та визнані на міжнародному й національному рівні блага, цінності та умови за яких забезпечується якнайкраще зростання дитини та формування її цілісною особистістю; з іншого – публічно-управлінські настанови, ідейні вимоги та орієнтири для публічної адміністрації, що об'єктивовані в актах законодавства як положення щодо її діяльності у сфері реалізації захисту прав дітей відображаючи при цьому сутність держави та її ставлення до цієї категорії осіб (*сторінка 86*).

У межах другого розділу здобувач досліджує публічний інструментарій захисту прав дітей в Україні.

На *сторінці 90* акцентується увага, що одностайного наукового визначення інструменту в праві доктриною юридичної науки не надається. Це ускладнює процес виявлення сутнісних та змістових особливостей піднятої нами проблематики, а тому, з'ясовано яким чином співвідносяться між собою категорії «публічний інструментарій захисту прав дітей в Україні» та «механізм адміністративно-правового захисту прав дітей в Україні». Вже на *сторінці 93* зроблено висновок, що зміст досліджуваного механізму розкривається сукупністю елементів, що в поєднанні забезпечують його цілісність: 1) нормативне забезпечення адміністративно-правового захисту прав дітей в Україні, нормативна база його реалізації; 2) гарантії та принципи адміністративно-правового захисту прав дітей в Україні; 3) публічний інструментарій адміністративно-правового захисту прав дітей в Україні.

Надалі автором досліджено форми та методи діяльності публічної адміністрації як публічні інструменти адміністративно-правового захисту прав дітей в Україні (*підрозділ 2.2*), де зроблено висновок, що форми та методи діяльності публічної адміністрації у сфері адміністративно-правового захисту прав дітей в Україні реалізуються в їх адміністративних діях, які вчиняються конкретними її представниками в межах повноважень, нормативно закріпленої компетенції та сфери владного впливу. Такі дії, по-перше, мають чітку

спрямованість – забезпечення якнайкращих інтересів дітей усіма можливими способами та засобами; по-друге, є саме адміністративними, не в управлінському аспекті, а в широкому розумінні, де знаходять свій вияв заходи різного характеру, однак об'єднані спільною метою – отримання позитивного, запланованого результату, що має публічне чи індивідуалізоване значення; по-третє, втілюються в практичну діяльність уповноважених суб'єктів не самовільно, а планово, маючи для цього попередньо чіткі підстави та необхідні передумови (*сторінка 120*).

Закінчено другий розділ аналізом значення іншого публічного інструментарію адміністративно-правового захисту прав дітей в Україні (*підрозділ 2.3*), де з'ясовано особливості таких вагомих інструментів діяльності публічної адміністрації в аналізованій сфері як акти планування, фактичні дії та контроль.

Досить вдалою є побудова *третього розділу*, який складається із двох підрозділів, в яких проаналізовано міжнародний та зарубіжний досвід захисту прав дітей, а також здійснено пошук шляхів підвищення ефективності реалізації такої діяльності.

Досить доречним є окрім фрагментарного розкриття особливостей реалізації такої діяльності іноземними країнами спеціалізовано проаналізований досвід Республіки Білорусь та Французької Республіки (*підрозділ 3.1*). Запропонований ряд оптимізацій є доречним, своєчасним та обґрунтованим (*підрозділ 3.2*).

Окремо зазначимо, що апробація результатів дисертації також заслуговує на увагу. Підсумки розроблення проблеми загалом, окремі її аспекти, одержані узагальнення та висновки були оприлюднені дисертантом на трьох міжнародних науково-практичних конференціях: «Актуальні питання правової теорії та юридичної практики» (м. Одеса, Україна, 12-13 серпня 2016 р.), «Актуальні проблеми реформування системи законодавства України» (м. Запоріжжя, 27-28 січня 2017 р.), «Юридична наука: виклики і сьогодення» (м. Одеса, Україна, 8–9 червня 2018 р.).

Висновки до дисертації загалом сформульовані вдало, вони досить дотепно корелюються з науковою новизною.

Оформлення дисертації та автореферату дисертації Семіног С.В. відповідає вимогам, що висуваються до такого роду робіт. Стилiстичні правила витримані, структурно дослідження побудовано логічно, із дотриманням правил пропорційності, взаємовиключення і неперервності; розділи і підрозділи взаємопов'язані між собою, що дозволило автору послідовно і системно проаналізувати широкий спектр питань, які стосуються заявленої нею проблематики.

Сформовані мета і завдання у вступі відповідають змісту дослідження та загальним висновкам. Наукові результати мають конкретний характер і об'єднані провідною ідеєю. Загалом дисертаційне дослідження виконане на належному рівні.

Зауваження та дискусійні положення. Деякі наукові положення дисертації мають дискусійний характер та потребують уточнення з боку автора.

1. З наукової новизни, висновків та іншого тексту дисертації залишається не зрозумілим, як співвідноситься між собою приватноправовий (сімейний) захист дітей і публічно-правовий – власне адміністративно-правовий захист дітей в Україні.

2. Виникають питання щодо необхідності уточнення пріоритетів здобувача (наукова новизна, *сторінка 25*), що має насамперед робити публічна адміністрація: створювати умови, щоб батьки належно виховували дітей в сім'ї, чи ставити в пріоритети захист прав дітей в сім'ях, коли вже права дітей порушені?

3. На *сторінці 36* дисертації здобувач розкриває основні (вікові) і додаткові чинники віднесення людей до категорії дітей. Хотілося б почути в силу яких обставин (історичні, правові, біологічні чи інші) визначаються вік людини, щоб вона мала статус дитини?

4. Перераховані на *сторінці 65* дисертації загальні принципи, що на думку автора дослідження безпосередньо стосуються функціональної та організаційної діяльності публічної адміністрації є загальноновизнаними.

5. На сторінці 168 дисертації зазначено: «наразі є підстави стверджувати, що на сьогодні судова практика в окремих випадках, забезпечуючи право батьків, ігнорує права дітей», утім не наводяться приклади таких фактів.

Зазначені зауваження не впливають на загальний належний рівень дисертаційної роботи та не зменшують її теоретичну і практичну значущість.

Наукові положення, висновки та рекомендації дисертації достатньо повно викладені в авторефераті та опублікованих працях. Основні положення автореферату та результати дисертації відповідають і корелюються між собою та оформлені відповідно до вимог МОН України, а також відображені в достатній кількості наукових фахових виданнях України та обговорювались на науково-практичних конференціях, зміст яких теж відповідає тексту дисертації.

Отже, можна стверджувати, що в дисертації С.В. Семіног отримані нові результати, що в сукупності вирішують конкретну наукову задачу визначену здобувачем до наукового розв'язання.

Враховуючи викладене, дисертація **Семіног Світлани Володимирівни** на тему: «**Адміністративно-правовий захист прав дітей в Україні**» відповідає вимогам п.п. 9, 11-13 Порядку присудження наукових ступенів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567, а її автор заслуговує на присвоєння наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право.

Офіційний опонент:

професор кафедри цивільного права і процесу

Тернопільського національного економічного університету

доктор юридичних наук, доцент, заслужений юрист України

В. І. Теремецький

Г.В.І. Теремецького

Завіряю:
Зав. загальним відділом